

МЕТАФАРА *FLOATING WORLD* У РАМАНЕ КАДЗУА ІСІГУРА «МАСТАК ПЛЫТКАГА СВЕТУ»

А. Д. Арабіна

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск;

anastasiya4855@mail.ru;

навуц. кір. – Г. М. Бутырчык, канд. філал. навуц, дацэнт

У артыкуле разглядаецца метафара *floating world* у рамане Кадзуа Ісігура «Мастак плыткага свету» (*An Artist of the Floating World*, 1986). Кадзуа Ісігура адлюстроўвае рэаліі жыцця, часцей за ўсё звяртаючыся да нацыянальных стэрэатыпаў. Для гэтага пісьменнік карыстаецца рознымі элементамі культуры (Англія: сядзіба віктарыянскага тыпу, сапраўдны джэнтльмен, яго слугі – дварэцкі і ахмістрыня; Японія: сядзіба з садам і сажалкай, традыцыйны японскі дом, стыль жывапісу ўкіё, рытуальнае самагубства), якія з’яўляюцца сапраўднымі як для носьбітаў культуры, так і для тых, хто ўспрымае яе з боку. Тэрмін *floating world* адносіцца да традыцыі японскага мастацтва пад назвай укіё-э («плыткія карціны»). Дадзены жанр, папулярызаваны знакамітым мастаком Сёгунатам Такугавам і гравёрам Утамара Кітагавам, апісвае карціны сумных падзей, свету японскага квартала задавальненняў і яго паўсвету.

Ключавыя словы: *floating world*; укіё-э; «недагаворанасць»; «ненадзейны апавядальнік»; памяць; фуга-но макота; дэзарыентацыя.

Метафара *floating world*, якая прысутнічае ў назве рамана Кадзуа Ісігура «Мастак плыткага свету» (*An Artist of the Floating World*, 1986) – магістральная для ўсяго твора. *Floating* мае наступныя значэнні: «той, які плыве», «рухомы», «свабодны», «зменлівы», «блукаючы» і інш. і характарызуе як этычны, так і эстэтычны кампанент рамана. Тэрмін *floating world* мае дачыненне да традыцыі японскага мастацтва пад назвай укіё-э («плыткія карціны»), папулярызаваны вядомым мастаком Сёгунатам Такугавам і гравёрам Утамара Кітагавам. Жанр апісвае карціны сумных падзей, свету японскага квартала задавальненняў і яго паўсвету.

У першую чаргу плыткім і зменлівым лічыцца раманны свет, у якім «існуюць» персанажы Кадзуа Ісігура, а метафара *floating world* раскрываецца праз такія асаблівасці аўтарскага апавядання, як «недагаворанасць» (*understatement*) і «ненадзейны апавядальнік» (*unreliable narrator*). Некаторыя эпізоды і падзеі жыцця героя так і застаюцца для чытача невядомымі, а таксама некаторыя праблемныя пытанні немагчыма абмеркаваць. У гэтым выяўляецца недагаворанасць у рамане. У ролі ненадзейнага апавядальніка выступае галоўны герой – мастак Мацуі Она, які ўспамінае сваё мінулае пасля вайны, калі Японія пачынае пераглядаць свае каштоўнасці. У лабірынтах сваёй памяці апавядальнік увесь час сутыкаецца з супярэчнасцямі, ілюзіямі і самападманам.

Наяўнасць «ненадзейнага» апавядальніка, недаказанасці апавядання, залішняй дакладнасці, павольнага тэмпу, адноснай няважнасці сюжэта стварае аўтарскі стыль і дапамагае найлепшым чынам раскрыць тэму памяці, паказваючы яе супярэчлівасць.

Наратыў у рамане падобны да *floating world*, у якім не ясна, дзе нерэальнае, а дзе сапраўднае. Так, напрыклад, старэйшая дачка Она Сэцука

просіць яго, каб той «it may be as well if Father were to take certain precautionary steps <...> We cannot afford many more disappointments such as last year's» [7]. Гаворка ідзе пра замужжа сястры Сэцука Норыка, бо ў мінулы раз яе шлюбныя перамовы сарваліся. Маці Она адчувае сваю віну: для яго прычына ў мінулым. Каб не сарваць будучыя перамовы, ён шукае старых знаёмых, маючы намер заручыцца іх падтрымкай. Пасля замужжа Норыка Сэцука кажа пра адваротнае: «Indeed, it is some mystery to me why Father's career should have been of any particular relevance to the negotiations» [7]. Тое ж самае адбываецца і на міаі («агледзіны»), калі Она вырашае прызнаць свае мінулыя памылкі, звязаныя з яго мілітарысцкай прапагандай падчас японска-кітайскай вайны. Праз некаторы час аказваецца, што тагачасныя паводзіны Она для ўсіх былі нечаканасцю.

Акрамя таго, *floating world* – гэта свет так званых «вясёлых кварталаў» (англ.: «pleasure quarters», яп. «юкаку» або «курува»), кварталаў у Японіі XVII – першай паловы XX стагоддзя, дзе знаходзіліся дазволеныя ўладай публічныя дамы. Маці Она ў маладыя гады правёў у такіх нямала часу, асабліва ў той перыяд жыцця, калі вучыўся жывапісу ў настаўніка Марыямы. Марыяма працаваў у школе ўкіё-э («карціны плыткага свету») і з'яўляўся паслядоўнікам японскага мастака Кітагавы Утамара (1753 – 1806), які набыў папулярнасць у жанры бідзінга (малюнак прыгажунь з «вясёлых кварталаў»).

Паняцце ўкіё (літар. «плыткі свет») звязваецца з японскай гарадской культурай эпохі Эда (1603 – 1868), калі развіваецца гарадская культура і адбываецца замацаванне многіх якасцей японцаў, а таксама фарміруюцца традыцыйныя віды мастацтваў. Першапачаткова ўкіё было звязана з будыйскай дактрынай «тленнасці і нетрываласці» ўсяго зямнога, у тым ліку эфемернасці прыгожага. Паступова жанр разумеецца як свет, які сплывае, выслізгвае ад дакладнага вызначэння і інтэрпрэтацыі, а ў далейшым слова набывае значэнне свету асалод, змяняючы сваю канатацыю з адмоўнай на станоўчую. Школа Марыямы спрабуе ўзнавіць падобнае адчуванне на сваіх карцінах.

У школе Марыямы злучаецца еўрапейская і японская традыцыя, а самога творцу называюць «сучасным Утамара». Мастакі дасягаюць эфекту святла ў карцінах за кошт абавязковага малюнка ліхтара на сваіх палотнах, які ахутвае смугой іх працы, надаючы таемную атмасферу, а асноўны настрой стварае выкарыстанне паўтонаў: «Mori-san's wish was to evoke a certain melancholy, nocturnal atmosphere around his women, and throughout the years I studied under him, he experimented extensively with colours in an attempt to capture the feel of lantern light» [7].

Для Мори-сан святло ліхтара сімвалізуе хуткаплыннасць прыгажосці і важнасць надання пільнай увагі дробным дэталю у фізічным свеце. Ліхтары, такім чынам, сімвалізуюць погляд на жыццё, які шануе паўсядзённыя моманты вышэй за ідэалагічныя інтарэсы нацыяналістаў або камерцыйныя інтарэсы бізнесменаў. Гэта старамодны, эстэтычна арыентаваны і больш традыцыйны погляд на свет. Напрыклад, пры адзіноце ў каморы: «The lantern above the door, I noticed, was causing the objects around me to throw exaggerated shadows; it was

an eerie effect» [7]; пры руханні: «The lantern in his hand caused shadows to move all around us» [7]. Пры апошняй размове Мацуі і Марыямы, якія вызначылі канчатковы разрыў паміж імі: «There was a strange mixture of light in the pavilion as the sky continued to set and I lit more and more lanterns» [7]. Сваю задачу, як мастакі, яны бачылі ў тым, каб апяваць «those pleasurable things that disappear with the morning light». Мігаценне ліхтарыкаў і атмасфера вечара якраз ствараюць падобную прыгажосць. Святло ад вулічнага ліхтара на гравюрах мастакоў быццам пераходзіць у навакольны свет, які робіцца за кошт гэтага такім жа карцінным і плыткім, мяжа паміж імі «размываецца». Ствараецца гульня святлаценю, прывіднасці, што дадаткова падкрэслівае эфемернасць апісанага свету.

Для рамана важнай аказваецца не толькі тэма прывіднасці быцця і плыткай няўлоўнасці нававольнага свету, але і тэма мастацтва. Вось што кажа Марыяма: «The finest, most fragile beauty an artist can hope to capture drifts within those pleasure houses after dark. And on nights like these, Ono, some of that beauty drifts into our own quarters here. Young men are often guilt-ridden about pleasure, and I suppose I was no different. I suppose I thought that to pass away one's time in such places, to spend one's skills celebrating things so intangible and transient, I suppose I thought it all rather wasteful, all rather decadent. It's hard to appreciate the beauty of a world when one doubts its very validity» [7]. І хоць Мацуі канстатуе, што не дасягнуў яшчэ такога разумення прыгажосці, пазней ён паўтарае словы свайго настаўніка: «An artist's concern is to capture beauty wherever he finds it» [7]. Гэты своеасаблівы эстэтызм – адна з рыс нацыянальнага характару японцаў, якая ставіцца да ўсяго іх ладу жыцця, бо менавіта паняцце прыгажосці фарміруе японскую карціну свету, з'яўляючыся адной з асноватворных катэгорый японскага светапогляду. І для творчасці Кадзуа Ісігура яно мае не меншае значэнне.

Паказальна, што для японцаў паняцце прыгажосці неаддзельна ад паняцця ісціны, што прыгожа, то праўдзіва і наадварот. Для абазначэння адзінства ісціны і прыгажосці ў японскай культуры існуе найважнейшая эстэтычная катэгорыя фуга-но макота (літар. «праўдзінасць прыгожага»). Фуга-но макота выказвае сінтэз філасофскага і эстэтычнага пачаткаў, таму паміж этыкай і эстэтыкай не было строгай дыферэнцыяцыі.

Метафара *floating world* адлюстроўвае пахіснутую, размытую нацыянальную свядомасць японцаў, іх дэзарыентацыю ў свеце. За адно пакаленне настрой японскага грамадства змяняецца кардынальным чынам некалькі разоў: ад традыцыяналізму да мілітарызму і ад яго – да вестэрнізацыі. Для Мацуі Она пастаянная змена каштоўнасцей японскага грамадства абгортваецца чарадой здрадаў-адступленняў ад свайго доўгу.

Заходні светапогляд выяўляе Мацуі Она як думаючага персанажа, які сумняваецца ў правільнасці мінулага і ўсяго пражытага жыцця. Она апынуўся ў сітуацыі, калі неабходна апраўдаць свае дзеянні. Да сваёй творчасці ён таксама падыходзіць з пазіцыі заходняга чалавека. Она сам вызначае свой занятак жывапісам як кар'еру, якая не прадугледжвае фанатычнага служэння, напрыклад, калі кажа: «I suppose, to acknowledge the impact my meeting Matsuda

had on my subsequent career» [7]. Толькі ў адным кар’ерызме Она папракаць нельга, таму што яго прыцягнулі ідэі Мацуды, а не толькі магчымасць удала выбудаваць кар’еру («I suppose, a measure of the appeal his [Matsuda’s] ideas had for me that I continued to meet him, for as I recall, I did not at first take much of a liking to him» [7]). У канчатковым выніку Мацуі Она вымушаны прызнаць, што спрабаваў стварыць вечнае, абапіраючыся на хуткаплынныя ідэалы, і таму пацярпеў крах, а яго талент і карціны мілітарысцкага перыяду служылі часовым каштоўнасцям.

У канцы рамана, калі Мацуі шчасліва выдае дачку замуж, ён прыміраецца са сваім мінулым, таму што, як ён кажа, ім кіравала «what it is to risk everything in the endeavour to rise above the mediocre» [7] і «our nation, it seems, whatever mistakes it may have made in the past, has now another chance to make a better go of things» [7].

Такім чынам, можна казаць пра тое, што метафара *floating world*, з’яўляючыся цэнтральнай у рамане, звязана не толькі з эстэтычным, але і этычным кампанентам тэксту, рэалізуючыся на розных яго узроўнях: гэта вобраз «вясёлых кварталаў», дзе праводзяць свой час персанажы рамана; стыль карцін; успрыманне прыгажосці героямі; іх стаўленне да свету; пахіснутая нацыянальная свядомасць Мацуі Она і японскага грамадства; нарэшце, асаблівасці апавядання Кадзуа Ісігура. Светапоглядны ўзровень тэксту таксама адпавядае вобразу *floating world*, паколькі ён можа атрымліваць розную ацэнку ў залежнасці ад таго, якой культурай будзе прачытаны. У выніку ўчынкам Мацуі Она будзе давацца практычна супрацьлеглае тлумачэнне. З пункту гледжання традыцыйнай японскай культуры – ён здраднік. З пункту гледжання заходняй – нядрэнны чалавек. Ён любіць сваіх блізкіх, робіць усё, каб яны былі шчаслівыя, ён сам змог дасягнуць пэўнага ўзроўню дабрабыту. Такой ацэнцы спрыяе і стыль аўтара, паколькі моманты здрады падаюцца праз прызму супярэчлівай памяці мастака. Пры гэтым адназначная нацыянальная ідэнтычнасць героя не дапамагае яму ў скончаным выніку дасягнуць поспеху. У часы японска-кітайскай вайны мастак дзейнічае як сапраўдны патрыятычна наладжаны японец, але ў выніку церпіць няўдачу, сумняваючыся ў правільнасці прынятых рашэнняў і, як следства, у пражытым жыцці.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Дерябина Н. Специфика концепта «ненадежный повествователь» в творчестве К. Исигуро : (романы «Художник меняющегося мира» и «Не отпускай меня») / Н. Дерябина. – М. : Филологические проекции Большого Урала : тез. студ. конф., [21 апр. 2006 г., г. Екатеринбург]. – Челябинск, 2006. – С. 17 – 19.
2. Джумайло О. За границами игры.: английский постмодернистский роман. 1980-2000. / О. Джумайло. – М. : Вопросы литературы. – 2007. – 5 (сентябрь – октябрь). – С.7 – 45.
3. Минина В. Г. Герой романов К. Исигуро – человек небунтующий / Белорус. гос. ун-т ; редкол.: С. В. Воробьева (отв. ред.) [и др.]. – Минск : БГУ, 2019. – С. 205 – 209.
4. Павлова, О. А. Категории «история» и «память» в контексте постколониального дискурса (на примере творчества Дж. М. Кутзее и К. Исигуро) / О. А. Павлова. М., 2012. – 213 с.

5. *Пасивкина, С. А.* Интерпретация понятия укиё в «Повести о зыбком мире» (Укиё моногатари», 1665 г.) писателя Асаи Рёи [Текст] / С. А. Пасивкина. – Японские исследования. – 2019. – №1. – С. 6 – 19.
6. *Сидорова О. Г.* «Английский» роман Казуо Ишигуры / О. Г. Сидорова. – М. : Изв. Урал. гос. ун-та. – Екатеринбург, 2001. – № 21. – С. 48 – 53.
7. *Ishiguro K.* An Artist of the Floating World / K. Ishiguro [Electronic resource]. – Mode of access: https://onlinereadfreenovel.com/kazuo-ishiguro/34889-an_artist_of_the_floating_world.html. – Date of access: 29. 11. 2020.
8. *Král'ová, M.* Japan in the Novels of the British Writer Kazuo Ishiguro / M. Král'ová. –Prague: Univerzita Karlova v Praze, 2008. – 71 p.